

Θανάσης Σκαμνάκης



Ο αγώνας δικαιώνεται, συνεχίζεται, έχασε το τρένο ή χάθηκε στη διαδρομή; Και τα παιδιά του τα έφαγε η κοινωνική μαρμάγκα, στην οποία έγιναν συμμετοχοί, προδίδοντας τα ιδανικά τους; Και εν τέλει, η γενιά του Πολυτεχνείου φταίει για τα κακά που μας συνέβησαν, μας συμβαίνουν και θα μας συμβούν;

Μερικές φορές ή, καλύτερα, πάντα, για να απαντήσουμε στα κοινωνικά ερωτήματα καλό είναι να κοιτάξουμε στην πίσω αυλή των γεγονότων. Εκεί που συγκεντρώνονται όλες οι προμήθειες, οι χρήσιμοι άνθρωποι, οι προϋποθέσεις.

Χωρίς αυτή την γνώση, γνωρίζουμε μόνο τον εξωραϊσμό της πρόσοψης, ένα λούστρο.

Μια τέτοια πίσω αυλή προτείνω να ψάξουμε σ' αυτό το κείμενο. Την πίσω αυλή μιας εποχής και μιας γενιάς που χαρακτηρίστηκε ως τέτοια (ως γενιά δηλ.), γεγονός που καθευατό την παγιδεύει, αν και δείχνει να την δικαιώνει.

Εξηγούμαι: Η λέξη **γενιά** σηματοδοτεί, ή έστω υπονοεί, μια ενότητα. Είναι μια σύμβαση προκειμένου να αποδοθούν σε μια ηλικιακή κατηγορία, έστω και ευρέως φάσματος, μερικά κοινά χαρακτηριστικά, θα έλεγα τα κυρίαρχα. Και με αυτόν τον τρόπο θα γίνει η χρήση της έννοιας, στο παρόν κείμενο.

Αλλά, επειδή η χρήση οδηγεί στην απλούστευση (είτε προς αποθέωση είτε προς αποδοκιμασία) κι επειδή η απλούστευση είναι βολική και καθιερώνεται, καλό είναι να επιμένουμε στην **πίσω αυλή**.

Θέλω να πω, επίσης, πως η απλούστευση δεν είναι μόνο εκείνο που κάνουν οι “αντίπαλοι” και εκείνοι που εξυφαίνουν καταχθόνια σχέδια εναντίον... Είναι και μια **βολική αποδοχή** από την πλευρά των “καλών”. Οι οποίοι αποδέχονται την αποθέωση, όταν συμβαίνει, μέσω της **απλούστευσης**. Που την πληρώνουν ακριβά, έπειτα.

Και έτσι συνέβη με τη **“γενιά του Πολυτεχνείου”**. Αποθεώθηκε με έναν σχεδόν άκριτο τρόπο την πρώτη περίοδο της μεταπολίτευσης. Της αποδόθηκαν τιμές. Τόσο περισσότερες όσο μεγαλύτερη ήταν η **ενοχή** των τμημάτων της κοινωνίας που σιωπούσαν τα χρόνια της χούντας. Εξέφρασε τον απωθημένο ριζοσπαστισμό μια κοινωνίας η οποία βίωσε αλλεπάλληλες ήττες των προσδοκιών της, κυρίως από την Αντίσταση και μετά.

Ξανάδινε αυτοπεποίθηση στους αγώνες και τους αγωνιστές. Έδινε ηθική δύναμη για το μέλλον. Έθετε ριζοσπαστικά ερωτήματα και διεκδικούσε αποφασιστικές απαντήσεις.

Υπό αυτήν ακριβώς την έννοια φορτώθηκε πολλαπλάσια βάρη αλλά και είχε μια αποφασιστική συμβολή στον πολιτικό ριζοσπαστισμό της μεταπολιτευτικής περιόδου.

Φυσικά, αυτό δεν περνάει απαρατήρητο. Οι κυριαρχήσαντες στο μεταπολιτευτικό καθεστώς, με τον ίδιο τρόπο που την αποθέωσαν, προκειμένου να καρπωθούν την ηθική ισχύ της, με τον ίδιο τρόπο, και ταυτόχρονα, επεδίωξαν να την αφομοιώσουν, να τη πειθαρχήσουν, να την κάνουν οικιακή ή πολιτική βοηθό και, εν τέλει, να αντιστρέψουν το μύθο για να την καταβαθρώσουν.

Η σημερινή εικόνα που προβάλλουν μετ’ επιμονής και στοχοπροσήλωσης τα μέσα της μαζικής απαξίωσης -τα κατ’ ευφημισμό αποκαλούμενα ενημέρωσης, όπως λέμε γλυκάδι το ξύδι - είναι η εικόνα μιας γενιάς που πρόδωσε τα ιδανικά της κι έγινε, ούτε λίγο ούτε πολύ, η αιτία των σημερινών δεινών.

Εδώ όμως πρέπει να ξανακοιτάξουμε στην πίσω αυλή, μη γελαστούμε κι εμείς από τον οίστρο μας. Ποια, λοιπόν, ήταν αυτή η περίφημη γενιά ακριβώς, δηλ. ποια ήταν τότε που καταγράφηκε στην Ιστορία; Και ποια ήταν και είναι από τη μεταπολίτευση μέχρι και σήμερα;

Καθώς, η κάθε γενιά δεν είναι μόνο υπόλογη για το παρόν της. **Είναι υπόλογη και στο παρελθόν και στο μέλλον**, καθώς εμπεριέχει όλους τους αγώνες που προηγήθηκαν και **εμπεριέχεται σε όλους τους αγώνες (και τις γενιές) που ακολουθούν.**

Στη διάρκεια της δικτατορίας, μέσα στην οποία ανδρώθηκε η γενιά, και κυρίως μετά το 1971, διαμορφώθηκαν **δυο βασικές τάσεις, “γραμμές”, “παρατάξεις”,** μέσα στο φοιτητικό, το νεολαιίστικο και το ευρύτερο αντιδικτατορικό κίνημα.

Η πρώτη, που αναζητούσε μια πιο επιτυχημένη επαναφορά της “προδομένης” δημοκρατίας, έναν ευρωπαϊκού τύπου εκσυγχρονισμό, μέσα στους κανόνες.

Η δεύτερη που ήθελε να βγει από τους κανόνες, που επεδίωκε μια ριζική ανατροπή εμπνευσμένη από τα μεγάλα εγχειρήματα της Κούβας, του Τσε, του γαλλικού Μάη, με την ανάταση της Χιλής και την πικρή γεύση από την σφαγή που ακολούθησε, ζήτησε να ξανασχεδιάσει τον κόσμο, με παρακαταθήκες από την Οκτωβριανή επανάσταση και από την επανάσταση της Κίνας, παρά τι φθορές που υφίσταντο ως καθεστώτα, με την οργή από την αμερικάνικη επέμβαση και την έμπνευση από την αντίσταση και τις νίκες του Βιετνάμ.

Ήταν τότε που η επανάσταση δεν ήταν λέξη επαναλαμβανόμενη ως **ηχώ**, αλλά λέξη που χρησιμοποιούνταν με **φειδώ** γιατί είχε ζωντανό περιεχόμενο.

Οι **δυσ** “**γραμμές**” **αντίθετες και μαζί**, πάλευαν και διεκδικούσαν.

Στην πραγματικότητα **η δεύτερη εξέφραζε το ρεαλισμό, η πρώτη μια μάταιη προσδοκία.**

Ρεαλισμός ήταν η διεκδίκηση της ριζικής ανατροπής. Χάρης σ’ αυτό και εξ αιτίας του μπορούσαν να επιτευχθούν πιο άμεσες επιδιώξεις όπως ήταν η ανατροπή της χούντας, ακόμα και οι στόχοι της πρώτης “**γραμμής**” για μια σύγχρονη δημοκρατία. Αυτή έδωσε πνοή στο όλο εγχείρημα. Η δικτατορία ανατράπηκε επειδή μια ριζική επαναστατική προοπτική μπήκε ξανά στην ημερήσια διάταξη, απείλησε πως μπορεί να συμβεί.

Σ’ αυτήν πρέπει να αναζητήσουμε την εκρηκτικότητα του ριζοσπαστισμού, που ακόμα μέχρι σήμερα τρέμουν, συκοφαντούν και καταριούνται οι πρετεντερίσκοι των μέσων.

Έτσι λοιπόν στην βασική εικόνα συγκρούονταν δυο γραμμές. Στις συμπληρωματικές εικόνες συγκρούονται πολλά πράγματα, προσωπικότητες, χαρακτήρες, ηθικές, ιδεολογίες, πολιτικές κλπ.

Να δώσω μια εικόνα: Τις ημέρες της δεύτερης κατάληψης της Νομικής η επιτροπή των φοιτητών έκανε συνάντηση με την πρυτανεία. Στο περιθώριο εκείνης της συνάντησης, κάποιος από τους φοιτητές πλησίασε τον καθηγητή του και ζήτησε να τον περάσει στο μάθημα. Το συμβάν έγινε αντιληπτό. Ο φοιτητής αυτός δεν επανεξελέγη σε καμιά επιτροπή από τότε. Προφανώς το περιστατικό εμπεριέχει και τις δύο όψεις, μιας μικρής σε έκταση αλλά τεράστιας σε σημασία, λόγω των στιγμών, ιδιοτέλειας, και μια συλλογική μάχη ακεραιότητας. Που πάλευαν στην ίδια αναμέτρηση.

Δεν είναι αντιπροσωπευτικό, αλλά πιστοποιεί τις **πολλαπλές ταχύτητες και προσλήψεις**

της βασικής ιδέας του αγώνα.

Η μεταπολίτευση βέβαια σφράγισε τη **νίκη της πρώτης “γραμμής”**. Μια νίκη που διέψευσε ακόμα και τις επιδιώξεις των υποστηρικτών της. Οι κυρίαρχες δυνάμεις ενσωμάτωσαν το ριζοσπαστισμό και τον μετέτρεψαν σε μερίδια εξουσίας. Και εδώ, όπως έγινε στην Πορτογαλία, την Ισπανία και αλλού.

Την πιο εναργή, κατά τη γνώμη μου τοποθέτηση του ζητήματος έκανε, σε σχετικό κείμενό του, ο **Κώστας Τζιαντζής**, ένας ιδιοφυής άνθρωπος, ηγετική φυσιογνωμία εκείνης της εποχής και της γενιάς, που παρέμεινε, μέχρι το πρόωρο τέλος της ζωής του, συνεπής σε ό,τι πίστεψε και υπηρέτησε:

“Η μεταπολίτευση γεννήθηκε από το αίμα των ανυπότακτων ανθρώπων, αλλά πήρε το κυρίαρχο σχήμα της από τη σύγχρονη βιομηχανία της πλαστικής πολιτικής χειρουργικής. Αρκετοί, ως γνωστόν, από τους αγωνιστές της δεύτερης παράταξης, απέκτησαν επίσημα επώνυμα. Η εκφωνήτρια της αντίστασης αναμορφώθηκε σε φτωχή παρουσιάστρια.

Ωστόσο, η πλειονότητα αυτής της πρωτοπορίας “των άγνωστων στρατιωτών” της ανατροπής, μέσα από τις πολλαπλές αντιθέσεις της, τις απογοητεύσεις, τις αφομοιώσεις και τις εξάρσεις της, έμεινε πιστή (ή μάλλον “άπιστη” και κριτική, άστατη και πάντα ερωτευμένη) απέναντι σ’ αυτό που η ίδια ονόμασε, με την όμορφη ξύλινη γλώσσα της, “ο αγώνας που συνεχίζεται”.

Συνεπώς χρειάζεται να αλλάξουμε το ερώτημα. Όχι αν η “γενιά του Πολυτεχνείου” πούλησε τα ιδανικά της, αλλά **ποιος νίκησε σε αυτή την αναμέτρηση**.

Αυτοί που νίκησαν στράτευσαν στις γραμμές τους αγωνιστές εκείνης της εποχής, τους περιέφεραν στα πολιτικά παζάρια και, εν συνεχεία, είναι οι ίδιοι που τους λοιδώρησαν, φορτώνοντάς τους το ανάθεμα.

Κοντολογίς, αυτό που εξελίχθηκε στο οδυνηρό παρόν κάθε άλλο παρά είναι δημιούργημα του Πολυτεχνείου και της γενιάς του.

Ο ριζοσπαστισμός εκείνης της περιόδου ασφυκτιούσε στο νέο κουστούμι της μεταπολιτευτικής πραγματικότητας. Το εξεγερτικό πνεύμα αντικαθίστατο σταδιακά από ένα πνεύμα ήρεμης και ανέξοδης διαβίωσης. Από την επιδίωξη της ατομικής ανόδου. Η θριαμβευτική εκδήλωση της νίκης του πνεύματος της προσαρμογής (και εν τέλει υποταγής), ήταν οι πολιτικές εξελίξεις του 1989, όταν η Αριστερά και η Δεξιά αποφάσισαν να βάλουν

τέλος στους διαχωρισμούς, χάριν μιας υποθετικής κάθαρσης της πολιτικής ζωής. Εκεί ολοκληρώθηκε **η πρώτη πράξη** σε αυτό το πολύπρακτο θεατρικό έργο της μεταπολίτευσης.

Αν η ματωμένη Αριστερά μπορούσε “να τα βρει” για να επιβιώσει και να αναδειχθεί στο πολιτικό σκηνικό (όπως τουλάχιστον διατεινόταν η ηγεσία της), οι άνθρωποι γιατί δεν μπορούσαν να κάνουν το ίδιο; Και για να επιβιώσουν και για να αναδειχθούν; Το πεδίο για τον ατομισμό ήταν ανοιχτό.

Η γενιά δεν ήταν ενιαία, όπως και ποτέ άλλωστε, και τώρα κάποιοι έσπευδαν να πάρουν μέρος στη διανομή μεριδίων μιας κάποιας εξουσίας. Από κυβερνητικές θέσεις ή από δημοσιογραφικές, πανεπιστημιακές, κομματικές, κρατικές κοκ.

Με την αξία τους ή χωρίς αυτήν, με τα προσόντα τους και τη συνεισφορά τους ή απλώς με επίδειξη της ταυτότητας του Πολυτεχνείου (των γεγονότων προφανώς) η οποία είχε ισχυρό αντίκρουσμα σε όλα τα ακροατήρια, ακόμα και της δεξιάς.

Ήρθε ο καιρός που εκείνη η μειοψηφική τάση της εποχής της δικτατορίας, ο αντιπρόσωπος που ζητά από τον καθηγητή να τον περάσει, να πάρει τη **ρεβάνς**.

Τίποτα το παράξενο και ασυνήθιστο δεν υπάρχει σ’ αυτό. Ακόμα και μεγάλες επαναστάσεις, όταν ηττήθηκαν, ή ακόμα κι όταν κέρδισαν αποσπασματικές νίκες, ακολουθήθηκαν από την επιστροφή και την κατίσχυση των δυνάμεων που είχαν υποχωρήσει ή ηττηθεί.

Στην περίπτωση του Πολυτεχνείου, το αξιοσημείωτο είναι πως, παρ’ όλ’ αυτά, παρέμειναν πολλοί εκείνοι που δεν βγήκαν στις αγορές των αργυραμοιβών. Είτε αποσύρθηκαν με τη νεανική τους επιθυμία σε ύπνωση, είτε στράφηκαν (στην ουσία παρέμειναν) σε ποικίλες αναζητήσεις, καλλιτεχνικές, δημιουργικές, κοινωνικές, είτε διαμοιράστηκαν σε επαναστατικές ομάδες και οργανώσεις. Η τροφοδότηση της νέας γενιάς ριζοσπαστικοποίησης τους οφείλει πολλά.

Και όπως συμβαίνει πάντα, εκεί και τότε, όπως εδώ και τώρα, όπως και αύριο, θα παλεύουν οι δυο γραμμές, εκείνη που ζητάει να εντάξει τις προσδοκίες της στην χαμηλή πτήση της καθημερινότητας και εκείνη που επανεπενδύει συνεχώς τους κόπους της, χωρίς να χάνει το ιδανικό της, προσβλέποντας στην επόμενη φορά (και πάντα, αδιάκοπα, σε μια επόμενη).

Πολλοί είναι εκείνοι που περιπλανήθηκαν στην αναζήτηση του επαναστατικού ονείρου που **τους φλόγισε μια φορά κι ύστερα έγινε το στοιχείό της ζωής τους. Ή το περιεχόμενό της.**

Το άγγιγμα της φωτιάς αφήνει πολύ έντονα σημάδια. Μπορεί να είναι εγκαύματα, μπορεί να είναι αποχρώσεις, μπορεί να είναι φωτεινές σκιές μονάχα. Καθένας τη φωτιά τη ζει με το δικό του τρόπο, όπου μεγάλο ρόλο παίζει και η εγγύτητα.

Ο Θανάσης Σκαμνάκης ήταν τεταρτοετής φοιτητής της Νομικής και στέλεχος της ΑντιΕΦΕΕ και της ΚΝΕ

Δημοσιεύθηκε στην ειδική έκδοση της εφημερίδας Documento, «**Τα αιρετικά, 20+4 μαρτυρίες πρωταγωνιστών για την εξέγερση του Νοέμβρη 1973**», 18.11.2018